

1 2 · 1 6

El fet religiós

Maria Fradera
Teresa Guardans
Salvador Juncà

16

Senderi. Quaderns d'educació ètica

El fet religiós

**Maria Fradera
Teresa Guardans
Salvador Juncà**

SENDERI és una iniciativa de la Fundació Serveis de Cultura Popular –entitat dedicada a la difusió de la cultura, especialment entre la joventut– realitzada conjuntament amb Eumo Editorial.

Consell de direcció de SENDERI

Joan Batlle
Teresa Climent
Vicenç Creus
Rafael Grasa
Josep M. Puig
Modest Reixach

Biblioteca dels EUV. Dades CIP:

Fradera, Maria

El fet religiós / Maria Fradera, Teresa Guardans, Salvador Juncà
p. : il. : cm. – (Senderi. Quaderns d'educació ètica ; 16)

Bibliografia
ISBN 84-7602-941-1

I. Guardans, Teresa II. Juncà, Salvador III. Títol IV. Col·lecció 1.
Educació religiosa

371.034(075)

Primera edició: juny de 1996

Disseny de la coberta: Eumo Gràfic
Els dibuixos de les pàgines 5, 12, 17, 28, 30 són de Glòria Fort

© Fundació Serveis de Cultura Popular, Maria Fradera, Teresa Guardans i Salvador Juncà
© d'aquesta edició: EUMO Editorial. Carrer de Miramarges, 4 • 08500 Vic
Tel. (93) 889 28 18 • Fax (93) 889 10 63
—Eumo és l'editorial dels Estudis Universitaris de Vic—

Impress a Gràfiques Emegé. Carrer Londres, 98 • 08036 Barcelona

Dipòsit Legal: B-16.786-1996
ISBN: 84-7602-941-1

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	5
PROPOSTES DE TREBALL	9
1. Per què un quadern sobre el fet religiós?	9
2. Punt de partida personal	10
Un primer contacte	
3. Descubrim la seva presència	11
4. Un panorama divers	13
5. Un univers complex	15
6. Sempre acompanyant l'activitat humana	16
Intentem aprofundir una mica més	
7. Parlem, doncs, de la religió	17
8. Conèixer per experiència	18
9. Hi ha més del que veiem i sentim	20
Ara potser comprendrem més coses	
10. Funcions de la religió	21
11. També hi ha una cara fosca	23
Què passa amb la religió, avui?	
12. Un cop d'ull al nostre voltant	25
13. Dels conflictes d'avui als camins de demà	26
14. Informe per a un futur possible	28
Un punt i a part per acabar	
BIBLIOGRAFIA	32

INTRODUCCIÓ

És impossible que unes mans com les meves puguin fer sortir uns sons com aquests!

És impossible de ser compositor, escriptor, concertista, esportista, científic o artista de qualsevol espècie!

I si algú dedicava temps a treballar l'oïda, l'agilitat, la coordinació, la precisió i la força dels dits, mans i braços; si dedicava temps a conèixer els llenguatges musicals, el solfeig, la melodia, els secrets dels instruments; i, per damunt de tot, si dedicava temps a entrar en contacte amb la música fins a poder-la captar i estimar profundament... aleshores seria possible?

«D'aquest orgue extraordinari que és el cos, els homes només en coneixen unes quantes notes, cinc o sis, sempre les mateixes!»

Geneviève LANFRANCHI

Diuen que amb entrenament, dedicació i passió és possible d'arribar als cims i, també, d'arribar a

compondre música meravellosa. Ho diuen i en tenim testimonis.

Doncs bé, de la mateixa manera, també hi ha qui assegura que és possible de percebre un halo de grandesa i de misteri en tot allò que ens envolta. Que és possible de notar presència, pau, bellesa, amor il·limitat i subtilitat arreu de l'univers. Lluny i a prop, en els altres i en nosaltres mateixos, diuen, hi podem descobrir riqueses i, també, capacitats insospitades.

«Ésser un ésser humà és ésser molt més gran del que ens imaginem.»

Joan MASCARÓ

Homes i dones de les més diverses cultures així ho han experimentat i ho han expressat. I, ahora, han volgut transmetre les maneres d'entrenar-se, de posar en moviment aquelles «notes» de nosaltres mateixos que habitualment ignorem. Però són unes vivències que no es poden atrapar

fàcilment amb paraules; saber com exercitar-se no ha estat cosa gens fàcil. És per això que aquests homes i dones sovint s'han servit d'històries, d'imatges i de símbols per poder comunicar aquestes vivències.

Això és, a grans trets, el missatge que ens arriba de les tradicions religioses: com homes i dones de temps i mons ben diferents han aprofitat al màxim les capacitats humanes, com ho han viscut i quins consells poden donar que serveixin als altres. Si ens ho mirem asseguts tranquil·lament en una butaca, tot això sona més a música celestial que no pas a una oferta veritablement «possible» per a la gent normal... Ells, però, ens diuen que és possible.

De tota manera, quan pensem en religions, el primer que ens ve al cap són les cerimònies, els vestits, les túniques i els barrets especials dels qui oficien aquestes cerimònies o rituals; les normes que donen els dirigents per saber què està ben fet i què està mal fet i, sobretot, els déus, les creences o els mites que expliquen com es va fer el món i l'origen de la humanitat. Totes aquestes coses, certament relacionades amb la religió, que ens vénen al cap i que sovint no són gaire comprensibles, què tenen a veure amb «entrenar-se» per poder captar les dimensions més profundes de la realitat?

Per ajudar a fer-nos-en càrrec, hem d'entendre una mica més el llarg i complex itinerari que ha seguit la humanitat per a construir-se ella mateixa.

Efectivament, els homes de tots els temps han tingut unes preocupacions i uns interrogants semblants, encara que han anat variant les maneres d'enfrontar-s'hi i de resoldre'ls. Sempre han buscat les millors maneres —amb més o menys èxit— d'organitzar-se, de poder viure i de poder traspasar allò que sabien a les altres generacions. Sempre s'han fet preguntes sobre l'origen de l'univers, l'origen de la humanitat i el sentit de la vida i de la mort. Han experimentat que hi ha coses que es poden controlar amb alguns coneixements i que n'hi ha d'altres que s'escapen del control humà. Mai, però, no s'han quedat quietes amb les mans a les butxaques; segons els coneixements o les idees de cada època i de cada lloc, s'actuava d'una manera o d'una altra.

Des de sempre, també, els homes i les dones han experimentat el misteri ric i profund que impregna tota la realitat; i, tot això, ho han volgut conservar i transmetre, de generació en generació, de la manera més senzilla possible, és a dir, amb narracions clares, potents i fàcils d'aprendre de memòria. Aquestes narracions i aquests mites religiosos parlaven de tots els aspectes que les persones necessitaven saber.

Potser avui que ens sembla normal que per a cada treball i per a cada camp d'estudi hi hagi un especialista diferent: la física per al físic, l'astronomia per a l'astrònom, la filosofia per al filòsof, l'anatomia i les malalties per als metges, etc., ens costa d'entendre que en l'antigor, el savi, l'artista, el metge i el sacerdot fossin sovint la mateixa persona. En aquest ambient, la religió abordava tots i cada un dels aspectes de la vida, els quals s'hi veien reflectits. És a dir, la religió tant es podia referir a l'oferta d'experimentar el misteri ric i profund que impregna tota la realitat, com podia donar respostes a les grans preocupacions dels grups humans que intentaven controlar i posar remei als diversos perills i mals.

I així va néixer el llenguatge religiós, els ensenyaments i els símbols religiosos. I si aquest llenguatge complex no se'ns fa entenedor, què hi podem fer?

Pensem que si ara llegíssim una carta escrita fa 50 o 100 anys, amb consells sobre la manera de vestir-se o de relacionar-se i organitzar-se, ens faria gràcia i ens semblaria molt antiquada. També ens semblaria estranya la manera de dir les coses, el vocabulari, etc. Però potser també trobaríem que aquella persona que escrivia tenia alguna idea interessant, o expressava algun sentiment semblant als nostres i, de tot això, encara en podríem treure profit. Ara us podeu imaginar què ens passa quan ens apropem a paraules que es van dir fa tres mil, dos mil o mil anys! Què haurérem de fer per poder-les entendre? La primera cosa serà tenir en compte que una part del que es diu servia per pensar i per organitzar-se en una època llunyana i que, per tant, es feia d'una manera molt diferent de com ho fem avui dia. Ni les dificultats ni els coneixements que tenien eren els mateixos que els nostres. Però altres coses són idèntiques i l'experiència de moltes generacions

de joves i de grans és un tresor immens que cal explorar.

Així doncs, quan ens acostem a les tradicions religioses i en llegim els grans textos, cal aprendre a distingir entre els consells per «entrenar-se a viure amb totes les capacitats humanes actives» i els aspectes que corresponien a una organització llunyana, que ja no és la nostra. De fet, en el que s'ha entès per «religió» sempre hi ha hagut molts factors barrejats i, en totes les tradicions, els «savis» o «coneixedors» han subratllat que allò que ells ensenyaven eren consells per «entrenar-se» i no pas una altra cosa. Veiem que quan busquen maneres i exemples per explicar com han experimentat les dimensions profundes de la realitat, molt sovint fan afirmacions semblants, encara que parteixin de cultures diferents.

Per acabar, si haguéssim de resumir en què consistiria aquest «entrenament», podríem dir que es tracta de «no conformar-se a viure com qualse-

vol altra de les espècies d'animals, fent només just allò que necessitem per sobreviure». Per viure i veure d'una manera diferent, cal anar més enllà d'allò que ens demanen les nostres necessitats. Un savi o una tradició insistirà més en el fet d'estimar i d'actuar gratuïtament, més enllà del que fariem normalment; un altre dirà que també es pot exercitar la manera de pensar i de comprendre (que és el que s'anomena «meditació» i «concentració»); un altre insistirà en l'aprenentatge de no desitjar allò que necessitem per tal de poder percebre millor allò que ens fa ser més o anar més enllà. Totes les capacitats de percebre, de sentir, d'actuar, de pensar; totes les capacitats de ser persones es poden entrenar —diuen— posant-les en funcionament més enllà del que tenim per costum o del que demanen les nostres necessitats; és una cosa semblant a l'esforç d'un esportista, d'un músic o d'un pintor. És aleshores que s'obren davant dels homes unes possibilitats insospitades.

PROPOSTES DE TREBALL

1. Per què un quadern sobre el fet religiós?

Per tal de poder donar una o diverses respostes a aquesta pregunta, aniria bé de començar fent el que es proposa a continuació.

Ex

- ▶ *Durant un temps determinat, uns quants dies potser, dediqueu-vos a recollir informació que faci referència a la religió o a qüestions religioses, com ara:*
 - articles i notícies del diari que en parlin o hi facin referència;
 - articles de revistes o fragments d'algun llibre;
 - alguna poesia;
 - fotografies;
 - postals (n'hi ha d'obres d'art, d'imatges, de temples...);
 - objectes relacionats amb alguna religió;
 - llista de pel·lícules que tractin el tema;
 - llista de programes de televisió;
 - llibres religiosos;
 - peces de música;
 - acudits sobre el tema religió o relacionats amb la religió;
 - relació de conflictes causats per la religió;
 - tota altra mena d'informació que us sembli rellevant.

- ▶ *Confeccioneu amb tot plegat un mural o una exposició. Mireu d'organitzar el recull de material de tal manera que quedin il·lustrats els següents apartats:*
 - presència del tema religió als mitjans de comunicació;
 - aportacions del tema religió en la literatura, en l'art i en la música;
 - la religió en el món del cinema;
 - les paraules que hi tenen relació, el vocabulari que hem heretat;
 - dites, frases fetes, acudits;
 - diferents disciplines que estudien el món religió;
 - altres aspectes en funció del material que hàgiu recollit.

- ▶ *Afegiu a tota la informació recollida les següents dades:*
 - actualment hi ha al món (aproximadament) ... practicants de diverses religions;
 - actualment hi ha al món (aproximadament) ... religions.

- ▶ *Feu després, per grups o individualment, una presentació del material aportat. També es pot fer una roda perquè, els que ho vulguin, expliquin quin sentiment els desperta tot plegat. En acabar, i a partir de tot el que haureu recollit, puntuau de l'1 al 10 les següents proposicions (es contesta individualment però se sumen les puntuacions de cadascú i el resultat es divideix pel nombre de persones participants):*
 - *la religió és present en el món d'avui;*
 - *la religió ha generat un patrimoni cultural i artístic important;*
 - *hi ha diverses opcions i opinions religioses;*
 - *les religions generen conflictes.*
- ▶ *A partir de les puntuacions i del resultat final, elaboreu entre tots una resposta a la pregunta inicial.*

2. Punt de partida personal

Quina és la meva postura inicial?

Davant els fets culturals importants, sempre tenim una postura presa encara que no en siguem del tot conscients.

En

- ▶ *Feu una exposició d'un parell de minuts de la vostra posició i del vostre interès per la religió. Les intervencions es poden identificar amb les que tipifiquem a continuació, o bé poden ser unes altres:*
 - *jo crec en Déu, però no practico cap religió;*
 - *no crec en gairebé res, però per si de cas continuo practicant la religió dels meus pares;*
 - *a casa són (catòlics, protestants, musulmans...) i no m'he plantejat mai que jo pogués ser diferent;*
 - *conec gent creient que és trempada i abnegada: això em fa pensar;*
 - *la meva família són jueus convençuts. Jo no m'hi acabo de sentir identificat, però tampoc no m'atrauen altres religions;*
 - *la religió pot portar a fanatismes i a integrismes perillosíssims. Més val anar-la arraconant;*
 - *hi ha gent que és capaç de donar la vida pel que creuen. O bé són uns fanàtics, o bé aquí passa alguna cosa;*
 - *no visc en una família creient, no he anat a catequesi ni res. Personalment no m'interessa;*
 - *la religió m'interessa. Trobo que m'ajuda a prendre la vida d'una manera menys superficial, m'estimula a anar a fons, a fer-me preguntes...*
 - *conec ateus, conec creients, els escolto quan parlen, conec una mica les seves vides i... no ho sé, no noto cap diferència.*
- ▶ *Quan hàgiu formulat la vostra posició respecte del tema, penseu si hi ha tingut alguna influència:*
 - *l'ambient familiar on viviu;*
 - *l'educació que heu rebut;*
 - *l'opinió dels vostres companys i amics;*
 - *la valoració social que ens arriba a través de la televisió, dels mitjans de comunicació, de la publicitat, etc.*
 - *el vostre coneixement i la vostra experiència.*
- ▶ *Puntuau de l'1 al 5 cada una de les possibilitats i, a la vista dels resultats i a nivell individual, traieu les conclusions que cregueu convenients.*

UN PRIMER CONTACTE

3. Descubrim la seva presència

A partir de la introducció i de les dues primeres activitats heu pogut constatar que el fet religiós és un fenomen antic i complex que ha impregnat i impregna la realitat i ho fa de tal manera que per percebre'n la presència hem de ser bons observadors i lligar molts caps.

Observeu bé les imatges o il·lustracions següents i llegiu bé què representen. Són una mostra petita de la varietat de manifestacions del sentit religiós:

El Crismó és el monograma format per les dues lletres gregues inicials del nom de Crist, la C(X) i la R(P). Des del temps de Constantí el Gran, s'utilitzava en els estendards com a símbol del cristianisme.

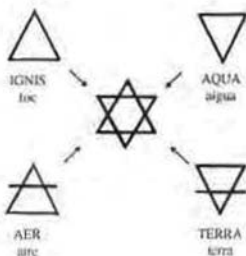
Simbolitzem el judaisme amb el canelobre de set braços o «menorah»; els braços representen el Sol, la Lluna i els cinc planetes que es coneixien, tots ells sorgint d'un mateix nucli o suport central.

Al Tabernacle, el primer temple sagrat jueu, s'hi guardava un «menorah» d'or.

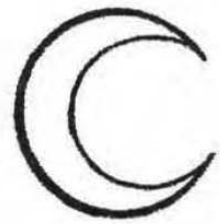
En el món hindú, la síl·laba AUM (Om) simbolitza la totalitat, Brahman i Atman, transcendència i immanència, conté l'essència de tots els sons i també l'absència de so.

Yin-Yang: símbol xinès de l'ésser suprem, en forma de dos principis imbricats, el yin (femení) i el yang (masculí), que creen tots els fenòmens i estan presents en tota realitat. Juntament amb els vuit «tigrames» al seu voltant que evocuen el cel i les estacions, és la imatge de la totalitat còsmica.

L'estrella de sis puntes, o Estrella de David, era un símbol molt difós en les cultures de l'antiguitat. Està construïda amb dos triangles enllaçats que representen l'aigua i la terra (el de la punta cap avall) i l'aire i el foc (el de la punta cap amunt).

El Sol, la Lluna i els estels han estat sempre font d'interrogació i veneració. Tota vida depèn del Sol. Sol i Lluna són, a l'Alcorà, els signes del poder d'Ell (Al·là). Segons la tradició islàmica, Ell oferí la Lluna als homes perquè amb els seus cicles poguessin mesurar el temps. La Lluna i les seves fases són, alhora, símbol de mort i resurrecció, símbol també del Profeta i dels qui el segueixen perquè són el reflex de la llum d'Ell de la mateixa manera que la Lluna reflecteix la llum del Sol. Guia els pelegrins en la foscor de la nit, de la mateixa manera que la llum del sagrat guia el camí de la vida. La Lluna és el símbol de l'Islam.

Els dogon (un poble caçador de Mali), i molts altres antics pobles caçadors, creuen que el misteri impregna la naturalesa i s'hi manifesta. Per això els temples —l'espai de comunicació amb el sagrat— es diferencien de les altres construccions dogon per les nombroses pintures i els relleus que simbolitzen elements naturals i que equivalen a la presència del sagrat.

Segons les cultures de tradició agrària, la divinitat se situa als cels i, així, els temples es construeixen en llocs enlairats o tenen formes que sembla que es vulguin atansar fins al cel.

Sovint ens poden passar per alt moltes coses que, observades amb atenció i coneixement, ens posen en contacte amb alguna realitat important.

Ex

- ▶ *Imagineu, ara, que sou un grup d'investigadors i investigadores, d'uns cinc o sis membres, que heu arribat d'un altre planeta i aneu a parar al mig d'una civilització de les que hi ha a la Terra. Què faríeu, en què us fixaríeu per determinar si hi ha religió en aquella civilització? Què podríeu trobar-hi? D'on podríeu treure informació? Tingueu en compte que les manifestacions de la religió no sempre són evidents i que cal pensar bé a través de què en podem detectar la presència i la influència. Penseu bé com organitzaríeu la investigació per tal d'esbrinar moltes coses en un temps limitat:*

 - *En quins elements us hauríeu de fixar?*
 - *Quins aspectes caldria tenir en compte?*
 - *Com podríeu resoldre els problemes que comporta el fet de no entendre gaire el seu llenguatge oral i escrit?*

- ▶ *Feu una llista que reculli totes les vostres observacions i comenteu després, entre tots, el resultat de les investigacions.*

4. Un panorama divers

Amb la vostra primera investigació ja heu pogut comprovar que la presència de la religió en una civilització és important i hi deixa moltes empremtes. Ara es tracta que la vostra mirada sobre la realitat sigui més general. Què passaria si féssiu un itinerari a través de les diferents cultures de la Terra? Dins del panorama religiós universal, la diversitat és un tret evident a cop d'ull i ben segur que ja sabeu algunes coses i teniu alguns coneixements de les grans religions.

MÚLTIPLES I UN

*Humans, Nòs us hem creat
d'un mascle i d'una femella.
Si us hem fet formant pobles
i tribus, és en vistes al vostre
coneixement mutu.*

Alcorà, sura XLIX,
Les habitacions (v. 13)

Ex

- ▶ *Amb tot el que vosaltres ja sabeu, i amb tota la informació que pugueu aconseguir consultant i investigant pel vostre compte, prepareu per grups una exposició de cada una de les grans religions que són vives actualment: hinduisme, budisme, islam, judaisme i cristianisme. Penseu que a l'hora de fer una exposició va bé portar algun mural, postals o fotografies, elements materials que puguin il·lustrar la vostra exposició. També podeu consultar alguna persona que us pugui facilitar informació. Per fer la presentació cada grup haurà de tenir en compte:*

 - *l'antiguitat i el lloc d'origen de la religió que vol estudiar;*
 - *l'àrea o la zona geogràfica on es practica;*
 - *els personatges significatius (fundador...);*
 - *el llibre sagrat o els textos de referència;*
 - *alguna norma o algunes normes de comportament;*
 - *el nombre aproximat d'adeptes o practicants;*
 - *l'organització o la institucionalització;*

- alguna aportació que us sembli positiva;
- algun tret que us sembli negatiu;
- els llocs sagrats;
- algun comentari a partir d'alguna cosa pròpia d'aquesta religió que us hagi cridat l'atenció.

- *Llegiu bé els següents textos que formen part del patrimoni de diferents tradicions religioses. Indiqueu, després, a quina d'aquestes: hinduisme, religió dels indis iroquesos, islam, cristianisme, judaisme, correspon cada un:*

«Lloat sies, Senyor, pel do de totes les teves criatures i especialment pel nostre germà, el Sol, que dóna claror al dia. Ell és radiant i lluminós, de gran resplendor, i dóna testimoni de Tu, Oh Déu meu.

Lloat sies, Senyor, per la nostra germana la Lluna, i per les estrelles; les has posades al cel belles i clares.»

«El poder d'Al-là arribarà, per tant no vulgueu apressar-lo. Sia Ell Glorificat i Exaltat per damunt de tot.

Ell ha creat els cels i la terra amb veritat, Sia Ell exaltat per damunt de tot.

Ell és qui envia l'aigua del cel; per això podem beure, i per això hi ha arbres i podem enviar el bestiar a pasturar...»

«Si la resplendor de mil sols aparegués de sobte al cel, aquesta resplendor es podria comparar a la de l'Esperit Suprem.

I Arjuna veié en aquella resplendor tot l'univers amb la seva varietat, formant una gran unitat en el cos del Déu dels déus.»

«El Sol en la seva aparició al llevant ho manifesta, és una criatura admirable, l'obra de l'Altíssim. També la Lluna en tota cosa segons el seu moment mostra els temps i els senyals dels segles.

La bellesa del cel és la glòria dels astres, el Senyor il·lumina el món en les altures.»

«Donem gràcies a la Lluna i a les estrelles, que ens donen la seva claredat després de la posta del Sol.

Donem gràcies al nostre avi Hé-no, per haver protegit els seus infants de les bruixes i dels rèptils, i per haver-nos donat la seva pluja.

Donem gràcies al Sol, que ha mirat la terra amb mirada complaent. Finalment, donem gràcies al Gran Esperit, en qui s'encarna tota bondat i que guia totes les coses per al bé dels seus fills.»

- *Penseu bé què heu tingut en compte per fer les vostres deduccions:*

- Quines sintonies heu trobat entre els textos?
- Quines diferències?

5. Un univers complex

Amb el que us proposem de fer a continuació descobrireu, a partir de la lectura d'un text, diferents aspectes que us ajudaran a comprendre una mica més la complexitat de l'univers religiós. Llegiu atentament aquest text:

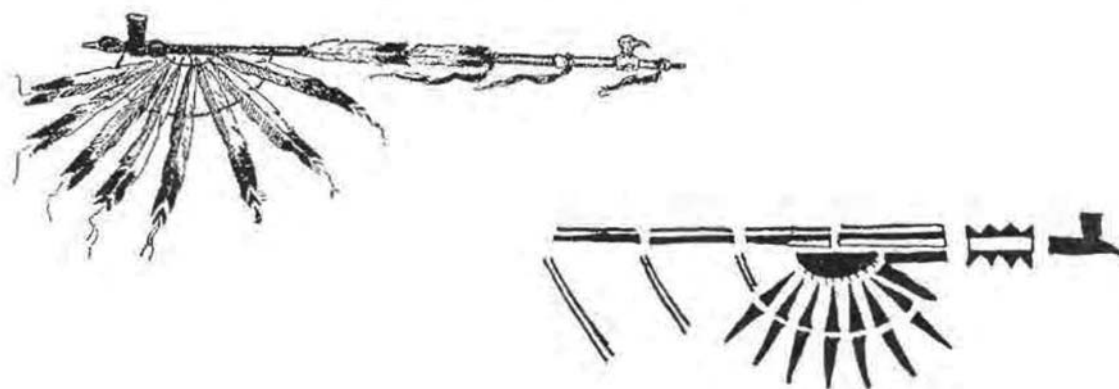

«La dona celeste va treure de la bossa un Calumet (pipa sagrada), així com una pedreta rodona que va posar a terra. Dirigint la Pipa, pel canó, cap al cel, va dir: «Amb aquesta Pipa de misteri caminareu per la Terra; ja que la Terra és la vostra àvia i mare i és sagrada. Cada pas que hi fem hauria de ser com una pregària. La cassoleta d'aquesta Pipa és de pedra roja: és la Terra. Aquest bisó jove que està gravat a la pedra i que mira cap al centre representa els quadrúpedes que viuen sobre la vostra mare. El canó de la Pipa és de fusta, i això representa tot el que creix a la Terra. I aquestes dotze plomes que pengen allà on el canó penetra

a la cassoleta són de Wambali Galeshka, l'Àliga clapejada, i representen l'àliga i tots els éssers alats de l'aire. Tots aquests pobles, i totes les coses de l'univers, estan vinculats a tu, que fumes la Pipa; tots envien les seves veus a Wakan-Tanka, el Gran Esperit. Quan pregueu amb aquesta Pipa, pregueu per totes les coses i amb totes les coses.

La dona celeste va tocar llavors amb l'extrem de la Pipa la pedra rodona posada a terra, i va dir: «Amb aquesta Pipa estareu units a tots els vostres avantpassats: el vostre avi i pare, la vostra àvia i mare. El vostre Pare Wakan-Tanka també us ofereix aquest còdol rodó que està fet amb la mateixa pedra roja que la cassoleta de la Pipa. És la Terra, la vostra àvia i mare, i és el lloc on viureu i creixereu. Aquesta Terra que Ell us ha donat és roja, i els homes que hi viuen són roigs; i el Gran Esperit us ha donat també un dia roig i un camí roig. Són venerables, no ho oblideu. Cada aurora que arriba és un esdeveniment sagrat, i tots els dies són sagrats, ja que la llum ve del vostre Pare Wakan-Tanka; i també heu de recordar sempre que els homes i tots els altres éssers que són a la Terra són sagrats i han d'ésser tractats com a tals. Des d'ara, la Pipa del misteri estarà en aquesta Terra roja, i els homes agafaran la Pipa i enviaran les seves veus al Gran Esperit.»

Joseph Epes BROWN, *La pipa de la paz*. Madrid: Taurus, 1980

En totes les religions hi ha unes creences, uns mites o narracions que la gent creu i que expliquen com és el món; per què és així. També hi ha uns comportaments o costums considerats adequats perquè són conseqüents amb les creences i, finalment, hi ha uns ritus i símbols que fan acostar a l'experiència col·lectiva d'allò que es creu.

Ex

- ▶ *Per grups, penseu, comenteu i escriviu quins són els diferents aspectes de la tradició dels indis sioux continguts i expressats en el text de La Pipa Sagrada. Després, poseu-los en comú. Si us és útil, podeu fer servir el següent guió:*
 - *Què us sembla que significa i expressa la pipa i tot el seu ritual?*
 - *Quins mites o quines creences, que apareixen en el text, comparteixen els indis?*
 - *Quins comportaments es desprenen de les seves creences?*
 - *Aquest text pertany a una cultura molt diferent de la nostra i expressa el seu contingut amb paraules i idees que no són gaire presents a la nostra realitat. El que vol expressar, però, ens pot ser encara útil? Per què?*

- ▶ *Si teniu temps, i per acabar, classifiqueu tots els fets que heu posat a la llista de la investigació que heu fet en el punt tercer segons que pertanyin a una de les tres categories esmentades:*
 - *símbols, rituals, cerimònies;*
 - *creences, mites;*
 - *comportaments, costums.*

6. Sempre acompanyant l'activitat humana

Ex

- ▶ *Ara es tracta d'organitzar un debat:*

Primer llegiu les següents afirmacions:

- *Se sap que totes les cultures de la terra han produït alguna mena de religió.*
- *L'inici de la religió es troba en l'inici de la cultura, ja des dels homes primitius.*
- *Després de cinc segles de ciència i de tècnica «modernes», les religions no s'han extingit i continua havent-hi homes i dones que les practiquen.*

Després intenteu contestar aquesta pregunta:

- *Què ho fa que la religió sempre acompanya l'activitat humana?*

Podeu triar, a més de les vostres respostes, entre les següents proposicions, unes més certes que les altres:

- *La humanitat té por de la mort i s'inventa mites que la facin creure en la supervivència.*
- *La humanitat sempre es pregunta el perquè de les coses i la religió és una forma d'explicar per què les coses són com són, fins i tot el dolor i la mort.*
- *La humanitat necessita lleis, ordre i sentit en les seves societats i la religió li'n proporciona a partir del que creu que són revelacions divines.*
- *La humanitat intueix que la realitat té una dimensió més profunda del que veu i la vol conèixer plenament. Aleshores, la religió és una via per assolir aquest coneixement.*
- *La humanitat té necessitat de justificar la seva actuació i troba en la religió explicacions plausibles d'allò que és bo i d'allò que no ho és.*

- *La humanitat necessita celebrar, comunicar-se, manifestar l'energia vital. Per això crea ritus i celebracions religioses que canalitzen la seva energia.*

La possibilitat de debat està servida. Tingueu en compte que perquè hi hagi debat de debò, cal donar arguments i escoltar i respectar els dels altres. La finalitat d'aquest debat no és arribar a una única conclusió, sinó ampliar la nostra mirada sobre les coses.

INTENTEM APROFUNDIR UNA MICA MÉS

7. Parlem, doncs, de la religió

Ara es tracta de poder entendre una mica més què és la religió, i ens hi ajudaran alguns textos que ens en parlen des de diferents òptiques.

Llegiu la següent definició de religió:

«Conjunt de creences i conviccions, d'actituds i sentiments i de maneres de comportament que vinculen una persona o un grup humà amb allò que hom reconeix com a sagrat, misteriós o transcendent i sovint identifica amb Déu o el diví.»

Gran Enciclopèdia Catalana

Després llegiu atentament els textos següents:

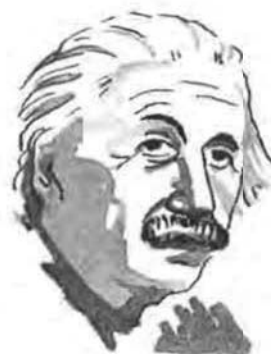
«Si s'entén per religió l'home que se subjecta a certes pràctiques i s'inclina davant d'uns dogmes, certament no són religió. Qui ho pot ser encara en el nostre temps? Qui pot abdicar del seu esperit crític i de la seva raó?»

Però per a mi, la religió és una cosa molt diferent del baluceig d'un credo. És el sentiment de la inexplicabilitat. És descobrir en tota cosa allò que en la naturalesa no entra en l'àmbit dels nostres sentits, tot l'immens domini d'aspectes que ni els ulls del nostre cos ni tan sols els del nostre esperit no són capaços de veure; és, a més, l'impuls de la nostra consciència vers l'infinit, l'eternitat, vers la ciència i l'amor sense límits, promeses que potser són il·lusòries però que fan bategar el nostre pensament com si sabés que té ales.»

A. RODIN, escultor francès del segle XIX-XX

«El més bell que podem experimentar és la cara misteriosa de la vida. És el bressol, el sentit fonamental, del veritable art i de la veritable ciència. Qui no ho coneix, qui no és capaç de meravellar-se ni de sorprendre's, és home mort. Els seus ulls s'han apagat. Aquesta experiència íntima del misteri —encara que barrejada amb el temor— és també la que ha generat la religió. La veritable religiositat és la captació de l'impenetrable, és conèixer les manifestacions de la raó més profunda i de la bellesa més exultant assequibles al nostre intel·lecte només en les formes més elementals. I és en aquest sentit, i només en aquest sentit, que pertanyo als homes profundament religiosos.»

A. EINSTEIN, *Mi visión del mundo*. Barcelona: Tusquets, 1991

«Les religions i els mites són, com la poesia, un intent de la humanitat d'expressar per mitjà d'imatges precisament tot allò que és indicible i que vosaltres tracteu inútilment de traduir en simples expressions racionals.»

H. HESSE, *Lecturas para minutos*. vol. I. Madrid: Alianza Editorial, 1986

EAC

► Compareu, ara, el contingut d'aquests textos amb la definició i comenteu-ho a partir de les preguntes següents:

- On posa l'accent cada un dels textos?
- Què comparteixen?
- Quin està més d'acord amb la idea que vosaltres teníeu de la religió?
- Quin us ha sorprès més i per què?
- El fet que els autors dels textos siguin un científic, un artista i un escriptor us suggereix algun comentari o alguna reflexió?

8. Conèixer per experiència

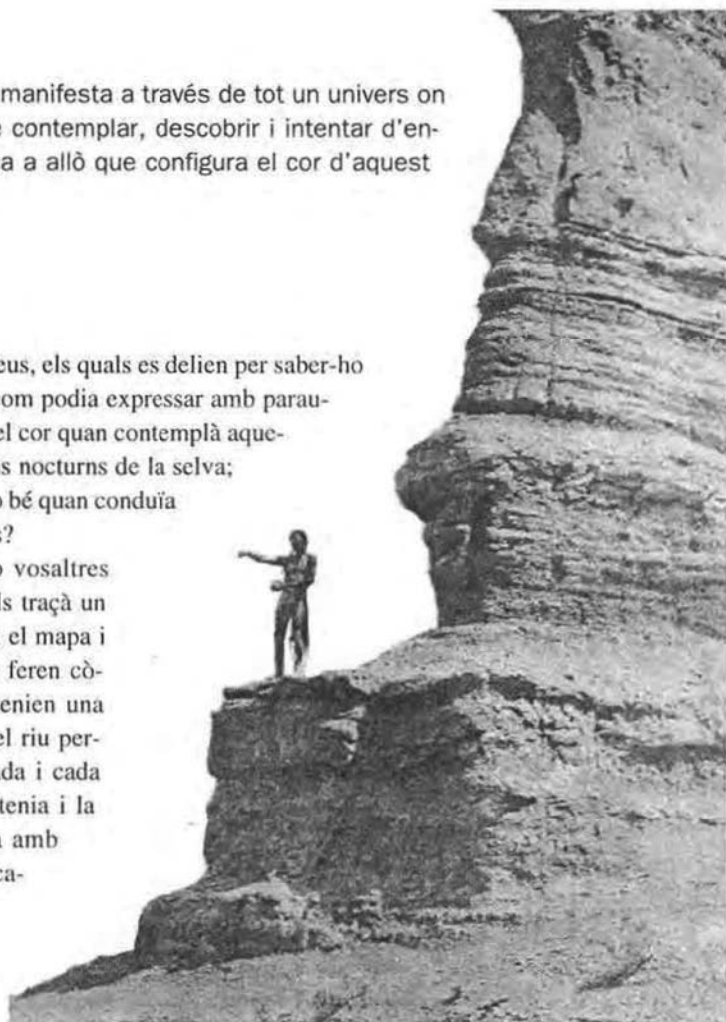
Ja veieu que el fenomen religiós es manifesta a través de tot un univers on hi ha moltes realitats que s'han de contemplar, descobrir i intentar d'entendre. Ara ens aproparem una mica a allò que configura el cor d'aquest univers que volem conèixer.

Llegiu atentament el text següent:

«L'explorador tornà al costat dels seus, els quals es delien per saber-ho tot respecte de l'Amazones. Però, com podia expressar amb paraules la sensació que li havia inundat el cor quan contemplà aquelles flors exòtiques i escoltà els sons nocturns de la selva; quan s'adonà del perill de les feres o bé quan conduïa el seu canot per les incertes gorges?

I els digué: "Aneu i descobriu-ho vosaltres mateixos". Per tal d'orientar-los, els traçà un mapa del riu. Entre tots prengueren el mapa i el col·locaren a l'Ajuntament. I en feren còpies per a cadascú. I aquells que tenien una còpia ja es consideraven experts del riu perquè, no coneixien potser cada girada i cada raconada del riu, i l'amplada que tenia i la profunditat i els indrets on corria amb més rapidesa i on hi havia les casca-

A. de MELLO, *El cant de l'ocell*.
Barcelona: Claret, 1985

- ▶ En primer lloc, penseu bé què planteja aquest conte curt.
- ▶ Després, entre tots, penseu exemples com els que segueixen i comenteu les diferències que trobeu entre:
 - mirar un concert de rock per la televisió o viure'l en directe;
 - mirar una fotografia d'una posta de sol o veure la posta personalment;
 - saber què és i com funciona una moto o conduir-la realment;
 - saber molt bé en què consisteix un examen o passar-ne un de veritat;
 - saber què és el mar o passejar-hi pel costat, nedar-hi, capbussar-s'hi...
- ▶ Intenteu ara definir la diferència de coneixements que podem tenir sobre les coses: el coneixement intel·lectual o racional i el coneixement per experiència. Què ens aporta cada un? Doncs bé: quin tipus de coneixement diríeu que proposen les religions? Què us ho fa pensar?
Per aprofundir més el tema, penseu com les experiències sovint són difícils de comunicar. Intenteu d'explicar a algú com és:
 - la tendresa d'una carícia;
 - la fredor d'una mirada;
 - l'olor d'una flor;
 - la satisfacció de sentir-se comprès per algú;
 - la sensació de por davant d'una dificultat greu.
- ▶ Penseu com n'és de diferent explicar aquestes experiències a algú que n'ha viscut de similars, o a algú que mai no ha viscut res de semblant. Creieu que això pot tenir alguna relació amb la dificultat que tenim d'entendre algunes «veritats» religioses o d'interpretar textos «sagrats»?
- ▶ Llegiu, finalment, la petita historieta que segueix i intenteu d'explicar el perquè de la resposta que dona el personatge:

«Conten les cròniques que Tomàs d'Aquino, un dels teòlegs més portentosos de la història, deixà sobtadament d'escriure. Quan el seu secretari es lamentava que deixés l'obra sense acabar, Tomàs li replicà: "Germà Reginald, fa uns mesos vaig experimentar alguna cosa de l'Absolut. Per tant, tot allò que he escrit sobre Déu em sembla ara com si no fos res més que palla."»

A. de MELLO, *El cant de l'ocell*. Barcelona: Claret, 1985

9. Hi ha més del que veiem i sentim

Fruit de l'experiència personal, les dones i els homes religiosos de tots els temps ens diuen que la realitat és més que el que veiem a primer cop d'ull. Diuen que «hi ha més», que hi ha possibilitat de «transcendir» la nostra mirada sobre les coses i tenir una experiència diferent de tot el que hi ha. Però hem vist que és difícil d'entendre el que proposen i expliquen sense haver-ho fet o viscut mai. En voleu una il·lustració?

Ex

- ▶ Us hauríeu de procurar per a cada grup de 5 o 6 de vosaltres un llibre de L'ull màgic, o bé un pòster d'estereomatges. Quan es comença de mirar, tot és pla i sense gaire sentit. Però, què passa després? Si canvia la mirada o la manera de veure-ho, canvia totalment allò que veiem. Un cop feta l'experiència, contesteu aquestes preguntes:
 - Què ha passat quan s'ha mirat el dibuix per primer cop? Què es veu a simple vista, superficialment?
 - Què o qui us ha ajudat a veure-ho clar en tres dimensions?
 - És el mateix que t'expliquin el que es veu, que veure-ho tu mateix?
 - Quina sensació fa quan es veu en tres dimensions?
 - Si la tercera dimensió hi era implícita des del principi, i la figura no ha canviat, aleshores, què canvia?
 - Podríem dir que en la mateixa figura coexisteixen una dimensió plana (2D) i una dimensió profunda (3D) que cal descobrir?
 - Quin paper juguen les instruccions per veure-hi clar o els consells dels que ja en saben per arribar a descobrir la dimensió espacial? Un cop s'ha vist per un mateix, de què serveixen els consells dels altres?
 - Quin paper juga l'entrenament de la vista i les tècniques per entrar en la tercera dimensió?
 - Com ho explicaríeu a qui no ho ha vist mai?

- ▶ La relació i les similituds de tot plegat amb l'experiència religiosa, les podeu comentar després tots plegats amb l'ajuda del mestre o educador.

Finalment, llegiu cadascú els textos següents. Els autors intenten d'expressar com veuen la Realitat, després de descobrir-ne tota la vasta profunditat, invisible si no s'exercita aquella altra manera de mirar «des del cor». El primer correspon a un antic llibre sagrat de l'hinduisme, el *Chandogya Upanixad*, i el segon va ser escrit pel poeta Rabindranath Tagore.

«És l'espai a l'interior de l'home. És l'espai exterior a l'home. És ment i vida, és llum i és veritat, és l'espai immens. Hi ha una Llum que supera en esplendor tot el que lluu i brilla sobre la terra, que ens sobrepassa tots i és més excelsa que els cels més alts. Aquesta és la Llum que lluu en el nostre propi cor.

Abraça tot l'univers i, en silenci, és amor envers totes les coses. Aquest és Brahman que habita en el meu cor, més petit que un gra d'arròs, o que un gra d'ordi, o que un gra de mostassa, o que un gra d'escaiola. Aquest és Brahman que habita en el meu cor, més gran que la terra, més gran que el firmament, més gran que els cels, més gran que tot el món.»

Chandogya Upanixad

«En el moment que el meu ego va quedar arraconat, vaig poder veure el món en el seu veritable aspecte. I aquest aspecte no tenia res de trivial: tot era ple de bellesa i joia infinites. ... Contemplant des del balcó el caminar, la figura, els trets de cada persona que passava, fos qui fos, tots em semblaven extraordinàriament meravellosos, com el flux de les ones en el mar de l'univers. Des de la infància jo només havia vist amb els meus ulls, ara començava a veure-hi amb la totalitat de la meva consciència.

Al llarg de tant de temps havia vist el món només amb la meua mirada externa i no havia pogut veure aquest aspecte seu universal de joia. Quan, de cop i volta, des de la profunditat més recòndita del meu ésser un raig de llum va trobar la manera de sortir, es va vessar per tot arreu il·luminant tot l'univers. El món va deixar de ser un pilot de coses i d'esdeveniments per oferir-se a la meua mirada com un tot essencial. Aquesta experiència semblava mostrar-me el corrent melodiós que emana del cor mateix de l'univers i que, estenent-se pel temps i l'espai, reverbera com ones de joia que flueixen i retornen a mi novament.»

Rabindranath TAGORE, *Recuerdos*. Barcelona: Plaza Janés, 1983

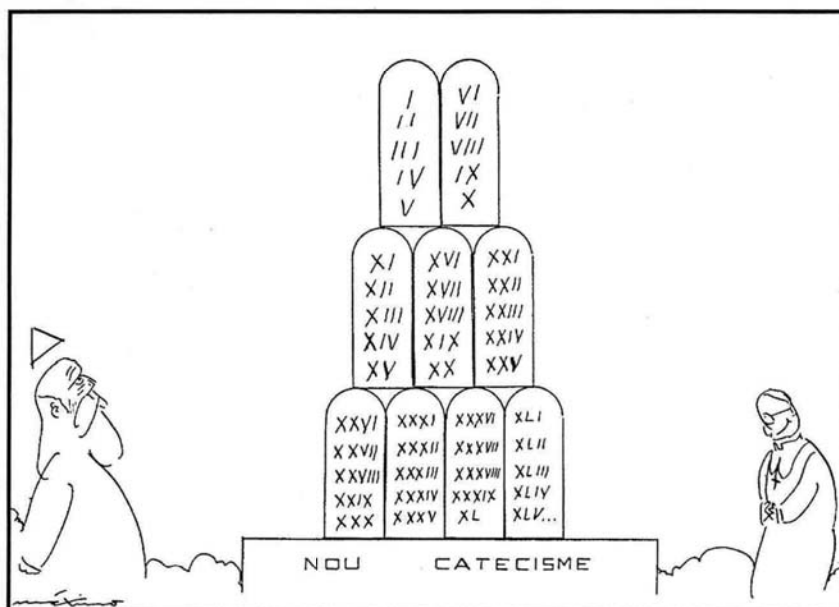
ARA POTSER COMPENDREM MÉS COSES

10. Funcions de la religió

Hem vist a les activitats anteriors que la religió és una oferta d'exploració personal de les possibilitats de l'esperit humà. Hem vist que alguns dels «exploradors» d'aquest àmbit havien intentat d'explicar amb paraules simbòliques i poètiques la seva experiència. Hem comprovat que el comú dels seguidors d'aquests homes religiosos no han acostumat a filar gaire prim i han pres sovint les seves paraules al peu de la lletra. Però no s'acaba aquí la complicació. Totes les societats tenen necessitat de cohesionar-se, d'estructurar-se al voltant d'uns objectius comuns, d'unes explicacions

del món, d'unes normes per a sobreviure junts. I des de sempre, potser fins a l'arribada de l'Edat Moderna, les societats han manllevat a les religions els mites, les lleis morals, per mantenir-se dintre del nivell de civilització aconseguit. Així, veiem que gairebé sempre cada Estat va de bracet amb una religió, i el poder civil i el religiós es donen suport mútuament. L'estudiós Mevlevi Ustad Hilmi ho explica de la següent manera:

«Essencialment, la religió té dues funcions, que s'han tornat confuses en tots els sistemes sobrevivents perquè els teòrics públics més visibles i actius no en tenen el coneixement especialitzat: la primera és organitzar l'home d'una manera segura, justa i pacífica, per establir i ajudar a mantenir les comunitats. La segona és l'aspecte interior, el qual condueix la gent des de l'estabilització externa fins a les pràctiques que la desperten i l'ajuden a adquirir la permanència.»

El País (20-xi-1992)

Ex

► A continuació us proposem una activitat per a comprendre millor això de la doble funció de les religions. Es tracta de veure la pel·lícula que el mestre o l'educador us proposarà. Independentment de les anècdotes argumentals, l'objectiu és mirar-la prou atentament per descobrir-hi la relació entre religió i supervivència col·lectiva. És a dir, distingint entre la funció social de la religió i la funció de recerca d'un camí interior personal. Després de veure el film, feu un fòrum per intentar contestar les següents preguntes:

- Creieu que, sense la religió, els protagonistes se sentirien poble o nació?
- Què aporta la religió a la convivència social, als costums, a la cultura del grup?
- Impedeix o ajuda, la religió (en el cas de la pel·lícula), l'adopció d'un camí personal de creixement?

11. També hi ha una cara fosca

Ja veieu que un fet cultural és un univers complex amb moltes realitats per descobrir i tenir en compte.

Ex

- ▶ *Us proposem ara que dediqueu un temps a buscar fets de l'actualitat que, segons el vostre criteri, il·lustri o mostrin possibles errades o degeneracions del fet religiós. No us costarà gaire: els diaris us facilitaran un bon material. Però si, a més, recordeu una mica la història, podreu també aportar fets del passat que expliquen com, excepte potser el budisme, cap religió no té les mans netes de sang.*
- ▶ *Poseu en comú l'inventari i, després, llegiu el següent text de William James, un dels pares de la psicologia moderna:*

«En jutjar críticament el valor dels fenòmens religiosos, és molt important insistir en la distinció entre la religió com a funció personal individual, i la religió com a producte institucional, col·lectiu o tribal. La paraula “religió”, tal com s’usa ordinàriament, és equívoca. Un estudi de la història ens mostra que els genis religiosos atrauen indefectiblement deixebles i promouen grups de simpatitzants. Quan aquests grups són prou forts per “organitzar-se”, esdevenen institucions eclesiàstiques amb ambicions col·lectives pròpies. L’esperit de la política i l’ambició del domini dogmàtic poden entrar aleshores en la institució originalment innocent i contaminar-la, de manera que quan sentim avui la paraula “religió” pensem inevitablement en una o altra “Església”.

»Però l’experiència religiosa que estem estudiant és l’experiència viscuda interiorment i privadament. L’experiència religiosa espontània d’aquesta mena sempre ha semblat un tipus herètic d’innovació als qui han estat testimonis del seu naixement. Arriba al món nua i sola, en la solitud, sovint en la solitud literal, al desert, on Buda, Jesús i Mahoma hagueren d’anar, així com George Fox, Sant Francesc i tants d’altres.»

William JAMES, *Les varietats de l'experiència religiosa*. Barcelona: Edicions 62

- ▶ *Discutiu i reflexioneu col·lectivament el contingut d'aquest text que acabeu de llegir.*
- ▶ *Intenteu ara de fer un debat per veure si el que denuncia W. James és també aplicable als fets que vosaltres heu aportat o es tracta de mecanismes diferents de degeneració social d'una realitat primera que es perverteix quan és usada per a una funció que no és la inicial.*

Estudieu per grups els textos que us presentem i comproveu si, a partir del que plantegen, us ajuden a comprendre els fets negatius que entre tots heu observat.

«Quan la devoció és desequilibrada, un dels seus vicis s’anomena fanatisme. El fanatisme sols és lleialtat portada a un extrem exaltat. Una conseqüència immediata d’aquesta condició mental és la gelosia per l’honor de la deïtat. Com pot, el devot, demostrar millor la seva lleialtat si no és per mitjà de la susceptibilitat respecte d’això? Es molestarà amb la més petita ofensa o negligència.»

William JAMES, *obra citada*

«A la curta o a la llarga, les sectes urbanes esdevenen multinacionals. Operativament, fan servir les tècniques econòmiques, polítiques i socials de la societat on s'han originat amb notable èxit. Llur projecte es basa primordialment en la manipulació de les consciències d'aquells que, sovint de bona fe, desitgen atènyer una salvació que, segons llur opinió, no ofereixen les esglésies. Aquesta manipulació comporta, sobretot, la pèrdua de la capacitat crítica dels individus, els quals, un cop s'han adherit a la secta, molt difícilment poden fer ús de llur capacitat de decisió, sobretot en les qüestions més trivials de la vida quotidiana.»

Lluís DUCH, *Temps de tardor*

«El conflicte entre veritat religiosa i llibertat humana es resolia sempre a favor de la veritat i en contra de la llibertat. La conseqüència va ser un segle de cruels guerres civils que van tenir lloc a Europa entre els partidaris de les diverses confessions. Milers i milers de persones hi van perdre la vida, el càrrec, la dignitat, els béns, van ser expulsats de les seves cases i de les seves possessions, només perquè desitjaven de venerar Déu de la manera com els dictava la convicció de la pròpia consciència.»

E. W. BÏCKENFÏRDE, *Sobre les guerres de religió a Europa*

Ex

► Després de la feina feta fins ara, heu pogut constatar que el fet religiós, com a fet cultural que és, està subjecte als errors, ambigüitats i crueltats de tota la història humana. Ara podeu reunir-vos en grups petits per tal de triar i argumentar quins dels valors que us proposem a continuació considereu més necessaris per tal d'evitar o, almenys, pal·liar les degeneracions del fet religiós que hem anat descobrint:

- l'estudi i el coneixement profunds de les diferències;
- el diàleg lliure i obert entre diverses postures;
- la crítica científica dels errors dels altres;
- aprofundir en el discerniment i la llibertat personals;
- viure a fons les pròpies opcions per entendre que els altres faran el mateix amb les seves;
- altres que proposeu.

► L'activitat s'acaba amb una posada en comú i triant un màxim de tres propostes o valors que siguin els més votats o els més ben argumentats.

QUÈ PASSA AMB LA RELIGIÓ, AVUI?

12. Un cop d'ull al nostre voltant

Fins ara hem anat repassant diverses qüestions generals relacionades amb la religió. Però ara donarem un cop d'ull al nostre voltant, al món d'avui, als ambients en què ens toca de moure'ns. Quina és la presència del fet religiós entre nosaltres i entre els nostres contemporanis? És una presència serena, acceptada? O més aviat conflictiva i sotmesa a diversos debats?

Ex

- Es tracta de buscar, a través de fonts bibliogràfiques o a partir dels vostres coneixements, fets reals que il·lustrin, avui dia, la presència del fet religiós. Per ajudar-vos en la recerca, us proposem els següents aspectes, dels quals, no ho dubtem, trobareu exemples ben destacats i sorprenents:
- el conflicte o l'entesa entre religió i ciència;
 - el problema de determinar qui té dret a dictar un comportament moral, a dir què està bé o què no;
 - la transparència o l'opacitat de les formes religioses: els símbols, els mites, les litúrgies, els costums...;
 - els retorns a les seguretats religioses del passat, tant a nivell de creences individuals com a nivell col·lectiu d'estats que retornen a la confessionalitat religiosa;
 - la recerca de la identitat i de la dignitat col·lectives d'algunes comunitats o països a través de la religió;
 - el contacte entre religions: exemples d'entesa i exemples de rebuig, a voltes violent;
 - l'aparició de les sectes com a noves formes de religiositat;
 - el pluralisme d'opcions religioses que, als països occidentals, sol comportar unes manifestacions religioses a nivell individual, al marge de les esglésies (religiositat «salvatge»);
 - etc.

- ▶ *Podeu recollir aquests exemples a nivell individual i després posar-los en comú en forma de mural. Després de la presentació global de la situació que es dibuixa, podeu fer un petit debat per determinar si:*
 - *la presència de la religió en la societat contemporània és harmoniosa o conflictiva;*
 - *la societat contemporània és una societat en canvi;*
 - *podem dir que la nostra cultura està en crisi, per tal com els canvis sempre comporten situacions conflictives d'haver de triar entre camins diversos i aleshores apareixen defenses d'opcions oposades;*
 - *les religions es troben atrapades en la situació de crisi social i cultural;*
 - *els canvis són volguts i orientats en funció del bé o són inevitables per a bé i per a mal;*
 - *el fet religiós està en conflicte davant dels canvis i la diversitat d'opcions disponibles.*

- ▶ *Podeu acabar aquesta activitat constatant les conseqüències que té en la pràctica de les persones la situació de diversitat i de crisi que heu treballat. Per a això, feu un recull de postures personals respecte de la religió. Parleu amb alguns coneguts i demaneu-los quina és la seva posició i per què la tenen. Podeu classificar les respostes en conjunts que responguin als següents tipus: agnòstics, ateus, creients no practicants, creients practicants, etc. Busqueu abans el significat d'aquestes paraules per tal de classificar bé les respostes. Després mireu quins són els conjunts més nombrosos sumant els resultats de tots. Finalment, a través de les respostes i converses, intenteu entendre quins són els motius pels quals la gent se sent propera o llunyana a la religió.*

13. Dels conflictes d'avui als camins de demà

Hem vist que les diverses religions aporten uns factors de conflicte o de debat davant dels canvis socials que ens toca de viure. Aquí teniu uns quants textos que presenten diverses postures contemporànies davant del fet religiós. Són només uns exemples que intenten de dibuixar un futur (o no futur) per a la religió.

«L'islam té preceptes per a tot el que fa referència a l'home i a la societat, i aquests preceptes vénen del Totpoderós i són transmesos als homes a través del seu Profeta i Missatger. Aquests preceptes tenen una magnitud tal que contemplen tots els aspectes de la vida, des del naixement fins a la mort. Ningú ni res no s'escapa als preceptes de l'Alcorà.»

Aiatollah JOMEINI

«La cultura contemporània no hauria de marginalitzar les aportacions intel·lectuals específiques de la religió. Parlar de Déu significa admetre les preguntes més centrals de l'existència humana. No cal, és clar, acceptar la geografia teològica establerta. Potser la paraula Déu esdevé un obstacle. Proposo d'obrir els espais de reflexió i de recerca teològica amb independència de les formulacions catequètiques esta-

blertes, però connectant amb el nervi de les grans tradicions religioses... Tant si som membres de comunitats creients com si pertanyem a cercles agnòstics, hem de poder parlar serenament de les nostres creences i de les raons per distanciar-nos de moltes creences. Qui pot dir que viu sense cap creença? Pot passar que els que es consideren creients mantinguin creences increïbles i que els que es consideren no creients siguin pioners de noves geografies teològiques.»

Fèlix MARTÍ

«La religió és el gemec de l'oprimit, el sentiment d'un món sense cor, i al mateix temps l'esperit d'una condició mancada d'espiritualitat. És l'opi del poble. La supressió de la religió com a felicitat il·lusòria del poble és la condició de la seva veritable felicitat. La necessitat de renunciar a les il·lusions sobre la pròpia condició és la necessitat de renunciar a una condició que necessita les il·lusions. La crítica de la religió és, doncs, el germen de la crítica de la vall de llàgrimes de la qual la religió és l'aureola.»

Karl MARX

Et

- Un cop llegits atentament els textos anteriors, que no són senzills, us proposem d'omplir la següent taula de valoració en la qual heu de comparar cada opinió o corrent de pensament expressats amb una sèrie de valors o actituds que estan llistats a la columna de l'esquerra. Si creieu que l'opinió afavoreix el valor concret, poseu +. Si no l'afavoreix, poseu -. I si és indiferent, poseu 0.

VALORS/ACTITUDS	TEXTOS		
	1	2	3
Respecte per la diversitat Tolerància Obertura a noves possibilitats i coneixements Afirmació col·lectiva			

- La valoració, podeu fer-la en grups petits i després comentar-la tot el grup per arribar a un promig o acord entre vosaltres. I després constateu:
 - Hi ha cap columna amb tot +? O amb tot -?
 - Hi ha, segons això, una solució o un enfocament únic que deixi clar quina és la situació de la religió en el futur?

14. Informe per a un futur possible

Recordeu la tercera activitat? Allí suposàveu que acabàveu d'arribar a la Terra i volíeu descobrir senyals del fet religiós. Totes les activitats que heu fet han consistit en una progressiva descoberta de fets i pistes sobre la religió humana. El rastreig us ha portat a examinar el fenomen religiós cada cop més de prop, des de les seves manifestacions socials fins a arribar a la consciència interior de les dones i els homes religiosos.

Ara ha arribat l'hora de marxar. Heu de preparar el vostre informe i les vostres recomanacions finals. Ja sabeu, perquè ho heu anat descobrint, que la religió humana és un fet cultural important, encara viu, d'estructura complexa i que es presenta sota formes molt diverses. També, segurament, constatarà a l'informe que sota la diversitat s'amaguen uns trets comuns, una certa aspiració a anar més enllà d'un mateix que comparteixen tots els homes.

Naturalment, no amagareu que hi ha diverses formes d'enfocar o de preparar el futur de la religió, des dels que voldrien conservar-la tal com ha estat sempre fins als que la voldrien adaptada a les noves necessitats socials, passant pels que no la voldrien veure mai més o per aquells que s'hi mostren indiferents. El que ningú no sap, però, és com acabarà sent en el futur.

Però ara heu d'acabar el vostre informe fent unes recomanacions. Se us demana la vostra opinió sobre quina mena d'actuacions faran possible una situació més pacífica i plena en el futur. O sigui, quines actituds penseu que seran més positives per als humans, després de la vostra «auditoria» al planeta Terra? Per això disposeu de tot el coneixement que heu anat acumulant fins a arribar aquí, les vostres pròpies opinions i vivències. Però, per tal d'ajudar-vos a decidir sobre els valors que triareu o els consells que donareu, disposeu de tres textos més, que són l'última documentació que heu pogut recollir abans d'acabar la vostra visita. Vet aquí els textos:

«Els primitius nord-americans han posseït, i per fortuna encara posseeixen, grans riqueses en recursos humans i espirituals. Malgrat això, una civilització desequilibrada, perquè ha perdut aquells valors pels quals vivia l'indi americà, permet que tot plegat quedi arraconat i oblidat o, fins i tot, ho destrueix conscientment. Reconeixem els mèrits de l'indi en la descoberta i la utilització d'aliments, de narcòtics o del tabac i, malgrat tot, decidim oblidar el que ell mai no ha oblidat: que l'home no pot viure només de pa. En no escoltar o en negar el llegat espiritual que ens deixa l'indi, hem contribuït a empobrir-lo i ens hem privat de la possibilitat d'un enriquiment que necessitem desesperadament.»

J. E. BROWN, *El legado espiritual del indio norteamericano*

«Cal que sapiguem que la humanitat és rica de possibilitats imprevistes, cadascuna de les quals, quan apareixerà, omplirà els homes d'estupor; que el progrés no és fet a imatge confortable d'aquella «similitud millorada» en què cerquem un repòs peresós, sinó que és tot ell ple d'aventures, de ruptures i d'escàndols. La humanitat se les heu constantment amb dos processos contradictoris, un dels quals tendeix a instaurar la unificació mentre que l'altre malda per mantenir la diversitat. [...] Cal guardar-se, doncs, d'un particularisme cec que voldria reservar el privilegi de la humanitat a una raça, a una cultura o a una societat; però tampoc no es pot oblidar mai que cap fracció de la humanitat no disposa de fórmules aplicables al conjunt, i que una humanitat confosa en un mode de vida únic és inconcebible, perquè seria una humanitat ossificada.»

C. LÉVY STRAUSS, *Raça i història*

«No s'haurà d'honorar només la pròpia religió i condemnar les religions dels altres, sinó que també s'hauran d'honorar les religions dels altres per aquesta raó o bé per aquesta altra. Actuant així, hom ajuda la pròpia religió i es ret un servei a les dels altres. Altrament, hom cava la tomba de la pròpia religió i perjudica les religions dels altres. Qualsevol que honora la pròpia religió i condemna les religions dels altres, ho fa, ben cert, per devoció a la pròpia pensant: "glorificaré la meua religió"; ara bé, actuant d'aquesta manera, perjudica la pròpia religió. Així doncs, la concòrdia és bona: que totes escoltin i vulguin escoltar adequadament les doctrines de les altres religions.»

ASOKA, emperador budista de l'Índia, segle III aC

Ex

► *Darreres preguntes per respondre:*

- *Quin és el significat de cada text? Abreujadament: quines actituds representa cada un?*
- *Els valors que es desprenen d'aquests textos poden ser una via per enfocar i preparar un futur més plenament humà? Un futur més ric i pacífic per als homes? Argumenteu breument la resposta.*

UN PUNT I A PART PER ACABAR

Ara us proposem una altra activitat que ja no caldrà fer constar a l'informe. No es tracta de buscar més informació ni de raonar més sobre el trencaclosques religiós de la Terra. És una activitat per a vosaltres sols, per a cadascú, per descansar de la feina feta i pair tot el que heu pogut aprendre. Us proposem de crear un espai interior. Això vol dir: un lloc on només hi entra cadascú de nosaltres, tot sol, per trobar-se amb totes les seves riqueses i possibilitats. I allí només cal relaxar-se i escoltar. Escoltar el que ens arriba a través de llenguatges diferents, com són la poesia i la música. Mentre escolteu alguna de les peces recomanades, llegiu el poema que us proposem. No heu d'analitzar res. Només penseu si el que aleshores viviu té alguna cosa a veure amb el que diu A. de Saint-Exupéry en el llibre *El Petit Príncep*:

«Adéu —digué la guineu—. Heus aquí el meu secret. És molt senzill: només hi veiem bé amb el cor. Tot el que és essencial és invisible als ulls.»

A. de SAINT EXUPÉRY, *El Petit Príncep*. Barcelona: Laia, 1977

Música recomanada:

- Tommaso Albinoni: *Adagio*.
- Johann Sebastian Bach: *Primer concert de Brandenburg*.
- Ludwig van Beethoven: *Novena simfonia*.
- Johann Pachelbel: *Cànon*.
- Antonio Vivaldi: *Les quatre estacions*.

«Si m'haguessis fet néixer gra de blat,
que seria senzill d'arribar a ser una espiga!
Llucar, créixer, florir en l'aire assolellat,
entre olivers, en una terra antiga.

Si m'haguessis fet néixer raig de llum,
d'aquesta llum, Déu meu, que a tu no t'enlluerna,
m'hauria estat donat de no triar el meu rumb:
el meu destí fóra una recta eterna.

Però m'has creat home, fecund, fort.
Has obert un camí a la meva mesura,
i a cada instant he de buscar l'estel del nord
en la nit nostra, viva, però obscura.

Tinc por —tinc confiança. Servitud
no hi hauria més dura que la de l'home lliure
si, tant més fatigat com més s'hagués perdut,
pogués perdre el repòs del teu somriure.»

Màrius TORRES

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia sobre diverses tradicions religioses:

- AA.VV. *El Atlas de las religiones*. Madrid: Akal; Le Monde, 2011
- GUARDANS, Teresa. *Les religions, cinc claus*. Barcelona: Octaedro, 2007.
- GUARDANS, T.; PUIGARDEU, O. *Una història de les religions, tal qual*. Octaedro, 2009.
- RIBERA, Raimon. *Religió i religions*. Barcelona: La Magrana, 1995.

Relats que giren entorn del fet religiós escrits des d'òptiques molt diverses:

- AGUSTI i BARRI, Carme. *Sí, val la pena viure...!* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
Es tracta d'una reflexió dialogada que orienta i ajuda a descobrir el coneixement i el creixement interiors.
- ARSENEV, Vladimir. *Dersu Uzala*. Barcelona: Grijalbo, 1988.
Aquesta història narra la relació entre Arseniev —oficial del tsar i explorador a Sibèria— i el vell caçador Dersu Uzala, que entén i coneix el sentit de la realitat.
- BOSSE, Malcolm J. *Els 79 quadrats*. Barcelona: Alfaguara, 1990.
Passar un estiu observant i investigant un jardí capgira la vida de l'Eric.
- DE MELLO, Anthony. *El cant de l'ocell*. Barcelona: Claret, 1985.
Recull de breus textos de les diverses tradicions religioses.
- HESSE, Hermann. *Siddharta*. Barcelona: Edhasa, 1990.
El protagonista d'aquesta història refà —2.500 anys després— el camí de coneixement que va viure Buda.
- KROEBER, Theodora. *Ishi, el último de su tribu*. Barcelona: Antoni Bosch editor, 1984.
Aquesta és la història d'Ishi, l'últim membre de la tribu Yahí de Califòrnia.
- LEWIS, C.S. *El cavall i el seu noi*. Barcelona: Edhasa, 1992.
La història d'un viatge de Shasta i Aravis vers Nàrnia i la llibertat, un viatge ple de riscos, d'aventures i d'aprenentatges.
- TERLOUW, Jan. *Presó sense barrots*. Barcelona: Cruïlla, 1989.
El món de les sectes vist des de la infiltració d'un grup de joves en la secta «Ànimes vives», de Willem de Vries.

Si teniu curiositat per conèixer antigues narracions mitològiques, n'hi ha moltes de publicades. En concret, l'editorial Barcanova en té tota una col·lecció: *mitologia xinesa, mitologia romana, mitologia vikinga, mitologia de l'Índia*, etc.